IETS NADERS OMTRENT HET BIJGELOOF DER HAARWERVELS OP HET PAARD IN OOST-AZIË

DOOR

J. J. M. DE GROOT.

Sedert Veth in zijn werk over „Het Paard onder de Volken van het Maleische Ras“, en de heer Mayer in zijn „Blik in het Javaansche Volksleven“ uitvoerige mededeelingen ten beste gaven over de haarkrullen, die, volgens de inlanders in onzen Archipel, elk paard behoort te bezitten of niet te bezitten, wil het gezond, sterk en deugdelijk zijn en den eigenaar geen nadeel berokkenen of ongeluk toebrengen, viel mijne aandacht op het tot dusver vermoedelijk onbekend gebleven feit, dat ook Chineesche geschriften over zulk bijgeloof gewagen. Toevallig dit den heer Groeneveldt mededeelende, vernam ik van hem, dat hij, bij het rangschikken en bewerken van in het Rijksarchief berustende stukken over onze betrekkingen met China en Japan, teekeningen van paarden had gevonden, in de vorige eeuw van wege het Japansche hof aan een onzer gezagvoerders op Decima ter hand gesteld, om dezen met de haarkrulletjes bekend te maken, welke eenige paarden, die men door zijne tusschenkomst uit Perzië wenschte te verkrijgen, al dan niet behoorden te bezitten. Het bleek mij dus, dat het bijgeloof in quaestie vrijwel in geheel Oost-Azië heerscht.

Door welwillende bemiddeling van Dr. Colenbrander en het bestuur der Leidsche Universiteitsbibliotheek werden mij toen die stukken ten gebruike afgestaan. De teekeningen zijn in waterverf, op stevig Japansch papier, en gaan vergezeld van een schrijven op hetzelfde materiaal, gedagteekend „Nangasacky, den 1 November anno 1765“ en door J: M: Gennemon, „als keyzerlijk zaek bezorger“ onderteekend. „Zijn keyserlijke Majesteyt“, dus luidt het, „begeert drie Persiaansche hengsten hoog en groot en van couleür soo als „de afftekening aanthoont, verwagten deselve soo 't mogelijk is „aanstaande jaar“.

Volgen eenige beschouwingen over de kleur, het kruis en de »klauwen».

»Ook moeten de paarden glad over 't Lijff en niet wolagtig »sijn, off hair die teegen elkander staan en desen rond maaken, »gelijk de afteekening N° 5 aanwijst, die zijn ook niet goed voor »Japan».

Hierop komen nog eenige voorschriften omtrent leeftijd en hoogte, met de verklaring dat zij tot rijpaarden voor Zijne Majesteit zullen moeten dienen, zoodat tamheid, schoonheid en dressuur vereischen zijn, en ten slotte: »dog vooral geene sneede paarden off merie, mâer moedige hengsten».

Dus was in Japan het geloof in de beteekenis der haarkringen voor de eigenschappen van het paard volstrekt geen onbeteekenende eigendommelijkheid van het gewone volk, maar heerschte het er zelfs in de hofkringen. Rijst hier niet de vraag, of het wellicht dienst kan doen tot opsporing van het oord, van waar onze Archipel het paard ontvangen heeft? Dit dier toch is er, zooals op taalkundige gronden vrijwel is uitgemaakt, niet van oudsher inheemsch. Mocht er de wrongenleer in hare onderdeelen treffende punten van overeenkomst vertoonen met die van ergens elders in Azië, dan voorzeker wint de waarschijnlijkheid veld, dat daâr ter plaatse de bakermat van onze Indische paardenrassen gelegen is, met andere woorden, dat het paard van daar tegelijk met de wrongenleer is ingevoerd. Aanbevelenswaardig is het dus, dat in verschillende deelen van Azië die leer nauwkeurig worde onderzocht; aanbevelenswaardig ook, dat men binnen den Archipel het onderwerp niet late rusten, zelfs niet na het vele wat reeds door Veth en Mayer, en door Matthes in zijn Makassaarsch en Boegineesch Woordenboek daaromtrent aan het licht is gebracht.

Voor zulk onderzoek kan het zijn nut hebben, dat de Japansche teekeningen van het Rijksarchief publiek eigendom worden. Tot het doel bieden wij hier den lezer daarvan fotografische reproducties aan. Nos 1 en 2 wijzen de ongunstige haarwongen aan: — »Dies coleûren en haijren», dus luidt het bijschrift van No 1, »sijn niet naar de smaek en dies niet begeerdt, en bij aldien de teegen malkander aenkomende haeren, op de hier nevenstaende rood getekende plaetse komen, is in 't geheel niet naer de smaeken».

Die rood geteckende plaatsen nu zijn negen in aantal en, op twee na, door rechte, daarop uitlopende lijnen aangewezen; zij geven dus de slechte wrongen aan. No. 3. toont tien goede krullen,

№ 1

№ 2

mede door rechte lijnen aangegeven, behoudens een of twee krullen op de achterdij, waarheen twee lijntjes wijzen, doch die vermoedelijk door verkleuring onzichtbaar geworden zijn.

Die teekenen te vergelijken met der oesër-oesërans, oenjengan's of koelintjirans's van onzen Archipel is slechts bij benadering uitvoerbaar, aangezien de plaatsing van laatstgenoemde niet met groote juistheid door Veth, Mayer en Matthes is aangegeven en niet door hen met teekeningen is toegelicht. Wij gelooven echter al de kwade wrongen van het Japansche paard, op slechts een drietal na, in de geschriften dier schrijvers terug te vinden:

1. De tadah heloeh, volgens Wilkens de oenjeng-oenjengan onder het oog, die oorzaak is dat de eigenaar van het paard dikwijls ziekte zal oploopen, en met moeite in zijn levensonderhoud zal kunnen voorzien (Veth, blz. 75). Mayer (I, blz. 156, n° 60) noemt ditzelfde teeken tadah-loeh, en voegt er bij: „oenjengan's onder de oogen; een paard met dit teeken doet den bezitter dikwijls weenen en brengt huiselijke ongelukken aan“. Vermoedelijk is hier dezelfde wervel bedoeld die, volgens Veth (blz. 76), in de Soendalanden een rol speelt als toeroen tangis: „een haarwervel onder de denkbeeldige lijn, die de oogen verbindt; een paard met dezen wervel wordt zeer gevreesd, daar het aanleiding geeft tot droefheid, verdriet en tranen (tangis)“.

2. Goedigngilo, oenjengan's vlak boven de oogen. Een aldus geteekend paard is schichtig, vol kuren, slecht van aard (Mayer, 25).

3. Kēmēl (kēmēlta), oenjengan's aan de onderzijde der wangen. Een zoodanig geteekend paard heeft een weerspannigen, slechten aard (Mayer, 33).

4. Kala-misani, d. i. een oenjengan midden op de borst. Zulk een paard veroorzaakt dikwijls den dood zijns berijders (Mayer, 28). Vermoedelijk dezelfde als de Soendasche boetëkhaté, (van boetëk, troebel, en haté, hart), één enkele wervel op de borst, die een boosaardig paard met valsche streken teekent (Veth, blz. 77).

5. Kore-bandoma, oenjengan's aan de kooten; een paard met dit teeken brengt onheil aan (Mayer, 36).

6. Kala-pinipit, oenjengan's op dat gedeelte van het lichaam hetwelk bij het gezadelde paard door den buksingel wordt bedekt. Een paard met dit teeken is wat de Javaan panas, heet, noemt

en bezorgt zijnen bezitter allerlei kwalen en ziekten (Mayer, 30). Of: *baja-sangar*, een oenjëngan aan de onderzijde en in het midden van den buik; een aldus geteekend paard is gevaarlijk, en bezorgt den bezitter of berijder altijd ongelukken (Id. 5).

7. *Toenggang-toja*, d. i. één oenjëngan ter plaatse waar de manen op de schoft eindigen; een aldus geteekend paard veroorzaakt dikwijls den dood zijns bezitters (Mayer 64).

8. *Klabang anglëng*. Volgens Wilkens zit deze oenjëngan op de bil, zoodat het haar in den aars steekt, en is dat teeken zeer ongunstig, daar het den eigenaar met vrouw en kinderen *panas*, heet, maakt, d. i. hun allerlei onheil aanbrengt (Veth, blz. 76).

De Japansche gunstige draaien, op teekening n° 3 aangestipt, vinden wij, op een drietal na, onder die van den Archipel terug. In de eerste plaats die, welke midden op het voorhoofd staat. De *baja këpranggoel*, zegt Mayer (n° 2), wil zeggen, twee oenjëngan's midden op het voorhoofd, vlak onder elkander en iets boven de verbindingslijn der oogen. Een aldus geteekend paard is vlug ter been, een goed oorlogspaard, en het gewenschte rijdier voor een policieman. En (n° 7) de *djaga-moengsoeh* zijn vier oenjëngan's op het voorhoofd, samen een kruis vormend; een van dit teeken voorzien paard behoedt den bezitter tegen alle mogelijke onheilen.

2. *Palisoe maboeri lappó*, een palisoe op den rug. In dezen naam wordt, volgens schriftelijke mededeeling van den heer Matthes, met *lappó* bepaaldelijk een *lappó-ase*, een hoop padi, bedoeld. De zin is dus: een palisoe die een hoop padi onder zich heeft. Het is een goed teeken, en brengt den eigenaar van het paard overvloed van padi aan (Veth, blz. 82).

3. *Djaja-parosa*, een oenjëngan op iedere knieschijf. Een dus geteekend paard is een vlug en moedig krijgsros (Mayer, 8).

4. *Boentoet soeroeng*, d. i. een oenjëngan op het kruis, en wel zoover achteruit, dat de lus van den staatriem dit wrongetje insluit. Een dus geteekend paard is een vlotte renner (Mayer, 4).

5. *Moektisari*, d. i. een oenjëngan op het onderende der billen. Een paard met dit teeken is een goed en betrouwbaar strijdros (Mayer, 19).

6. De *palisoe-pasôrong* (van *sôrong*, schuiven, ook afschuiven in den zin van betalen), een palisoe van achteren op de dijen. Dit teeken is dubbelzinnig. Het kan beteekenen, dat de

№ 3

eigenaar zijne schulden spoedig zal kunnen betalen, maar ook, dat men zijn goed weg zal halen (Veth, blz. 81).

Zoo al die overeenstemming iets kon bewijzen, zou het wel dit zijn, dat men met het trekken van conclusies ten aanzien van volksbijgeloof uiterst voorzichtig te werk moet gaan. Immers, het is moeielijk denkbaar, dat het paard door onzen Archipel uit Japan is ontvangen, en wel omdat het dier daar te lande zelf niet van oudsher inheemsch is; vermoedelijk werd het er van het Aziatische vasteland ingevoerd. De treffende gelijkvormigheid der beide oesëran-stelsels plaatst ons dus voor een lastig vraagstuk, want zij is haast te groot om aan toeval te doen denken. Nog minder aannemelijk is het, dat de Japanner zijn haarwringenleer aan den inlander van den Archipel heeft ontleend. Of hebben beiden haar gemeenschappelijk uit een derde bron geput? En waar is die gelegen? Wij weten het niet, maar dat zij op het onmetelijke Aziatische vasteland moet gezocht worden is meer dan waarschijnlijk.

Hare eerste beschaving heeft Japan hoofdzakelijk aan China te danken. Kan het ook uit dit rijk het daar wel degelijk inheemsche paard ontvangen hebben en, met het dier, het bijgeloof der haarwervels? Kan hetzelfde ook met onzen Archipel het geval wezen? Aanleiding bestaat dus, om onderzoek in die richting te doen.

Ik heb dan ook in eenige Chineesche geschriften naar gegevens omtrent het onderwerp gezocht. Doch tot eenig vast resultaat heeft mijne moeite voor de bepaling dier migratiebewegingen van het paard geenszins geleid. Dit sluit nochtans de mogelijkheid niet uit, dat anderen bij het zoeken naar licht in diezelfde richting gelukkiger zullen zijn. Maar wat de Chineesche bronnen ons wel leeren, is dat het geloof in geluk- of ongelukbrengende haarwringen op het paard iets door en door Chineesch is, en in het Rijk van het Midden reeds vóór het begin van onze jaartelling heerschte. Reeds deze twee feiten alleen zijn voldoende aanleiding om even na te gaan wat die bronnen ons te vertellen hebben.

In de 'Rh-ya, een woordenboekje van onbekende hand, vermoedelijk eenige eeuwen vóór onze jaartelling geschreven, wordt in de laatste sectie, die over de huisdieren handelt, gezegd: „Heeft het gedraaide haren op de borst, dan is het een i-sjing (letterl. „wat voor berijding past“); heeft het die achter op de dijen, op de zijden of op den rug, dan is het respectievelijk een kiën-yang, een foeh-fang of een khueh-kwang. Terugstaande haren maken

„het dier tot een ku-yoen“. (Aanhangsel, A). Zich nog na zoo-vele eeuwen aan eene verklaring dier paardenamen te wagen, kan, daar zij zijn weergegeven in schriftteekens die hun uitspraak en beteekenis sedert sterk gewijzigd kunnen hebben, natuurlijk op niets anders dan blind giswerk uitloopen. Men heeft zich dus te vergenoegen met de wetenschap, dat in die oude tijden op de haarrongen bij paarden zóó sterk werd acht geslagen, dat men naar gelang van de lichaamsdeelen, waarop zij voorkwamen, dien dieren bijzondere namen gaf.

Kwoh Poh (Aanh. B.), een vermaard geleerde uit de derde en vierde eeuw na Christus, voegde in den commentaar, dien hij op de 'Rh-ya schreef, aan bovenstaande passage de volgende opmerking toe: „Fan Kwang zegt, dat het volk zulk een i-sjing een man-darijupaard noemt. Li Poh-yoh (of Poh-loh) zegt in zijne Methode om paarden te onderzoeken, dat paarden met gedraaide haren, die als tepels onder den buik hangen, duizend mijlen (daags) kunnen afleggen“ (Aanh. C). Gegevens ontbreken mij om nauwkeurig te bepalen wanneer die Li Poh-yoh leefde en schreef, en zijn werk is mij niet onder de oogen gekomen. Een encyclopedie uit het jaar 1735, Koh-tsji king yuen geheeten, geeft ons echter uit zijn „Boek voor Paardenonderzoek“ verschillende uittreksels, waarin wij omtrent de haarkrullen het volgende lezen: „Gedraaide haren beneden aan het oog heeten tsjing-lei, „traan-opvangsters“, en bezorgen den mensch geen voordeel. Bevinden zich zulke haren aan weerszijden van het lichaam, dan past men daarop de benaming „opstijgende slang“ toe; zij zijn doodelijk voor den eigenaar“ (Aanh. D).

Omtreeks een eeuw na Kwoh Poh leefde er in China een zekere Kia Szě-hiëh of Kia Szě-nioe (Aanh. E), die een werk schreef over nuttige kennis van planten en dieren, Tshi min yao sjoeh geheeten, d. i. „Noodzakelijke Wetenschappen om het lot des Volks te effenen“. Dit boek is thans nog in omloop, verrijkt met toevoegsels van latere eeuwen, die, helaas, maar zelden meer van het origineel te schiften zijn. In de sectie getiteld: „Over de teelt van Runderen, Paarden, Ezels en Muildieren“ vindt men de volgende aantekeningen: „Haarwerveltjes beneden de oogen heeten 'traanopvangsters'; die verschaffen den mensch geen voordeel. Bevinden er zich achter de mondhoeken, dan zijn het „bit-onheilen' en brengen den mensch evenmin heil; en hetzelfde is het geval met wrongetjes onder aan den nek. Zijn er

„onder het zadel, dan heeten zij 'lijkdragers' en bezorgen iemand „ook al geen voordeel. Een wrong onder de oksels te bezitten heet „'een lijk onder den arm dragen', en een paard met witte recht „naar beneden gaande haren op de linkerdij heet een 'zwaard- „drager'; en door geen dier beide soorten wordt geluk aangebracht (Aanh. F.)

In de achtste eeuw van onze jaartelling gaf Twan Tsjhing-sjih (Aanh. G.) in een belangrijke verzameling aantekeningen op het gebied van mythologie en volkenkunde, die onder den naam van Yioe-yang tsah tsoe bekend staat, d. w. z. „Mengelingen van de Zuidzijde der Yioe-bergen“, verschillende beschouwingen ten beste over goede of slechte kenmerken van het paard, waaronder de volgende: „Bevinden er zich kringen of wrongen onder den hals, of onder „het zadel of de oksels van een wit of zwart paard, of achter de „mondhoeken van een geel paard met witten bek, dan moet men „het dier niet berijden“ (Aanh. H). En in de Toeng-hiën pih loeh, een werkje uit de elfde eeuw, door zekeren Wei Thai (Aanh. I) geschreven, staat te lezen: „Het jaspiskleurige wolken- „ros was een stalpaard, dat de keizerin-weduwe Tsjhwang-hiën, „toen haar gemaal pas den troon bestegen had (A. D. 805), „den prins van Khing ten geschenke bood. Deze was echter met „afkeer van de haarwerveltjes van het dier vervuld, en toen de „keizerin-weduwe dit te weten kwam, sprak zij: 'Kunnen haar- „wrongetjes iemand schade berokkenen? Ik geloof er niets van'. „Het paard bleef dus waar het was, om ter verpoozing van Zijne „Majesteit dienst te doen, en het werd het voornaamste onder de „keizerlijke paarden. Op grond van de omstandigheid dat het „vleesch aan zijn bek een jaspiskleur bezat, als ware het een stuk „uit het wolkenuitspansel, gaf men het den gezegden naam. De „wereld beschouwde het dier als leelijk vanwege zijne haarkringen. „maar hier werd het om die kringen een wezen van beteekenis“. (Aanh. J).

Zooals er de ouden zongen, zoo piepen in China de jongen. Zóó dom kan wat de voorvaderen spraken en schreven niet zijn, of het is voor den naneef heilig en wordt hoogstens maar door eene in het niet verzinkende minderheid met eenig wantrouwen bejegend. Geen wonder dan ook, dat men in moderne geschriften over paarden de in oude werken geboekte bijzonderheden van het haarwervelsbijgeloof trouw terugvindt, zij aan zij met andere, mischien ook wel aan oude, nog onbekende bronnen ontleend.

Als hoofd- of standaardwerk over paardenkennis gold vóór een tweetal eeuwen de *Sia ng ma sjoe* (Aanh. K), „het Boek over Paardenonderzoek“; vandaar dat een fragment van dat geschrift, zonder bijvoeging van den naam des schrijvers of het jaar van publicatie, afgedrukt is in de *Koe-kin thoe sjoe tsih tsjhing* (Aanh. L), den vermaarden reuzethesaurus, het grootste boek ter wereld, in het jaar 1725 onder keizerlijk patronaat vol-eindigd. Dit fragment geeft eene houtsnede, die de goede en slechte haarwervels aangeeft, met de benamingen ernevens, en die de lezer op nevensgaande plaat langs photographischen weg gere-produceerd vindt, met behoud van het bijschrift, hetwelk luidt:

„Prent van de haarwrongen.

„Deze correspondeeren met het getal van hemel en aarde, nl. „vijf en vijftig ¹. De lichtkleurige kringen behooren alle tot den „*Yang* (het mannelijk beginsel der Natuur, corresponderend „met licht), en draaien naar links, terwijl de donkere ategader „tot de *Yin* behooren (d. i. het vrouwelijk beginsel der Natuur, „vertegenwoordigd door de duisternis), en naar rechts draaien; de „bovenste zijn naar beneden gekeerd, en de onderste naar boven, „de linksche naar rechts, en de rechtsche naar links; en nu is „het stuk voor stuk duidelijk, dat boven en beneden, links en „rechts, zwart en wit, tegenover elkander staan als rechts en „averechts, en uit zulke tegenstellingen de omzettingen en „evoluties in de Natuur plaats grijpen. Dit alles geldt echter „alleen maar voor de draakvormige paarden van het grijze verleden, „en geenszins voor andere paarden. Deze hebben ook wrongen, „en daarvan zijn die, welke naar boven, beneden, rechts of links „zijn gekeerd en in meegaande orde draaien, alle gunstig, doch „de averechts draaiende en dwarsstaande ategader slecht“.

Dit geleerde betoog wil dus der menschheid bewijzen, dat de haarkringen op een paard de natuurinvloeden aangeven, die het dier in zich omdraagt, invloeden die, elkander tegenwerkend en bestrijdend als duisternis en licht, boven en beneden, links en rechts, in het heelal het wisselproces van voortbrenging en vernietiging in stand houden. Dus draagt het paard zijn noodlot, hetwelk, evenals dat van alle schepselen, wordt bepaald door de

¹ De oude klassieke *Yih king* leert, dat het getal des hemels 25 en dat der aarde 30 is, en dat deze getallen in de evoluties des heelals een hoofdrol vervullen.

旋毛圖

旋毛合天地之數五十五
 白圈皆陽左旋黑圈皆陰
 右旋上而向下而向上
 左而右而左而上下左右
 黑白順逆一一分明所以
 成變化此古之龍馬爲靈
 物也他馬則不然矣他馬
 亦有旋毛如上下左右向
 之順者爲善其反背橫差
 皆惡也

Natuur, in harige teekenen op het lijf. Zou het bijgeloof der haarwringen wellicht door dusdanige methode van redeneering en bespiegeling ontstaan zijn? Zoo niet, dan blijft ons deze wetenschap, dat de Chineezzen het met de noodige spitsvondigheid tot een stukje wijsbegeerte hebben versmeed, volkomen passend in hun stelsel van natuurphilosophie, waarin zij, ouder gewoonte, elk verschijnsel, waarvoor zij een verklaring zoeken, trachten in te lasschen.

Op de keerzijde van de houtsnede vinden wij een verklarenden tekst, die het volgende over de haarwringen te lezen geeft:

„Zijn zij fijn en glanzig, zacht en frisch, dan zijn zij goed. De „goede zijn vijf in aantal, en wel die welke, zooals het heet, „tenietgaan, verdwijnen, weggaan of verloren raken. De slechte „zijn grof en staan averechts; zij zijn veertien in getale, en daar- „onder is die welke men de haarziekte noemt de allerschadelijkste. „Over het algemeen wordt op de haren van den kop het meest „nadruk gelegd; daarop volgen die aan den hals, dan die bij den „staart, en eindelijk die op den rug en den buik. De goede wrong „op den kop is de ‘lang-levensster’; zij wijst op de gave van een „lang leven en op buitengemeene kracht. Een aan den hals (vlak „onder den kop) is de ‘franjedragër’ [omdat daar van het hoofdstel „een franjeachtig sieraad pleegt af te hangen]; zij wijst op statigheid „en geposeerdheid. Een op het onderlijf (tusschen de voorschotten, „op de hoogte van de buiklijn) is de ‘steungroef’, welke op betrouw- „baarheid wijst en op volheid van vleesch. Een wrong op het „bovenlijf, ‘stijgbeugel’ geheeten, wijst op rust en kalmte, en de „‘dijbloem’ nabij den staart op doorzettingskracht. Al deze wrongen „wijzen op een vasten gang, op makheid en deugdzaamheid.

„En de kwade wrongen bezorgen elk voor zich den mensch ziekte „of verwonding, en anderen wezens schade. Aan den bek of den „kop heeft men als zoodanig het ‘bit-ongeluk’ en het ‘hooren „van jammergehuil’ (nl. nabij het oor); op den rug (nabij de „schouders) de ‘vliegende slang’, en op het onderlijf (op de voor- „dijen) de ‘rouwende familie’; zij beduiden ellende en tegenspoed „in het verschiet. Het ‘kemellijk’ op den rug, de ‘rouwende familie’ „en de ‘rouwsleper’ aan den staart, alsmede ‘die welke een lijk „onder de armen draagt’ wijzen op wolfwreede rampen achter ons, „die op de allerschromelijkste wijze kwaad zullen berokkenen en „niet te dragen zullen zijn. De ‘traandrappel’ bij den bek, de „‘halsbeklemmer’ aan den nek, en verder de ‘manendoorboorder’, „de ‘tranenvuller’ en de ‘zwaarddrager’ op het bovenlijf, alsook de

„panterstaart' nabij den staart(wortel), brengen ook onheil en schade aan, waartegen men zichzelf niet kan beveiligen.

„Zijn de gunstige haarwervels in de meerderheid, en de kwade in de minderheid, dan kan het paard er nog bij door; in het omgekeerde geval is het van geringere hoedanigheid; en zijn zij altegader slecht, dan moet men het dier niet gebruiken. Het komt echter wel voor dat men, door het met de teugels goed te menen, de slechte eigenschappen kan verwijderen en tot goede maken" (Aanh. M).

Vergelijking van dit Chineesche oesëran-stelsel met dat van onzen Archipel toont erbarmelijk weinig punten van gemeenschappelijke overeenkomst. De onder het oog gelegen kwade wrong van den Archipel vinden wij zoo beslist mogelijk reeds in China's oude werken genoemd (blz. 206 en 209), en wel als „traanopvanger" of „traandruppel"; zoo ook komt in China de goede op het voorhoofd voor als „ster van een lang leven" (blz. 209). Verder meenen wij nog overeenkomst te zien tusschen de Chineesche kwade wrong op de ruggegraat, daar waar de manen eindigen, op de teekening als „tranenvuller" aangeduid, en de Javaansche *toenggang-ujawa*, waarvan Mayer (n° 63) zegt, dat zij zich bevindt op den nek ter plaatse waar de zadelknop komt te liggen, en den bezitter van het paard steeds ziekelijk doet zijn; eindelijk schijnt de Chineesche „halsbeklemmer", midden aan den hals, overeen te stemmen met de *sarap* van Mayer (n° 51), „een oenjëngan juist midden aan den hals; een paard met dit teeken is slecht en nijdig van aard".

Dat het Chineesche stelsel ook zoogoed als geen overeenkomst met het Japansche vertoont, kan de lezer zelf door vergelijking onzer illustraties in weinige oogenblikken nagaan. Men voelt zich op grond van dat feit bijna gedwongen om aan te nemen, dat Japan zijn paard niet uit China kan hebben ontvangen, want, zou het in dit geval ook niet het haarwongenbijgeloof, althans in hoofd-trekken, hebben overgenomen? Wij staan dus hier voor een nieuw raadsel in de geschiedenis van de verbreiding van het paard. Zal kennis van het oesëran-bijgeloof van andere streken van Azië, bijv. van Voor- en Achter-Indië, Perzië, Arabië en Mongolië of Tartarye, eenig licht over die geschiedenis ontsteken? Wij betwijfelen het niet; doch wie helpt ons aan die kennis?

AANHANGSEL.

- A. 回毛在膺宜乘、在肘後減陽、在幹蒲方、在背闊廣。逆毛居駢。Zie 爾雅。
- B. 郭璞。
- C. 樊光云、俗呼之官府馬。(李)伯樂相馬法旋毛在腹下如乳者千里馬。
- D. 相馬經。廻毛在目下名曰承淚、不利人也。兩邊有廻毛曰騰蛇、殺主。Zie 格致鏡原, hst. 85, f° 3.
- E. 賈思勰。
- F. 旋毛在目下名曰承泣、不利人。旋毛在吻後爲銜禍、不利人。廻毛在頸不利人。鞍下有廻毛名負尸、不利人。腋下有廻毛名曰挾尸、不利人。左脅有白毛直下名曰帶刀、不利人。Zie 齊民要術, aangehaald in de *Koe-kin thoe sjoe tsih tsjhing* (zie L), sectie 禽蟲, hst. 90.
- G. 段成式。
- H. 廻毛在頸、白馬黑馬鞍下腋下回毛、黃馬白喙旋毛在吻後、並不可騎。Zie 酉陽雜俎, hst. 16.
- I. 魏泰。
- J. 碧雲駮者廐馬也、莊憲太后臨朝初賜荆王。王惡其旋毛、太后知之曰、旋毛能害人耶、吾不信。留以備上閑爲御馬第一。以其吻肉色碧如霞片故號之。世以旋毛爲醜、此以旋毛爲貴。Zie de 東軒筆錄, aangehaald in de *Koe-kin thoe sjoe tsih tsjhing*, sectie 禽蟲, hst. 100.
- K. 相馬書。
- L. 古今圖書集成, sectie 禽蟲, hst. 91.
- M. 旋毛細膩溫鮮者良。善旋五、所謂若滅若沒若亡若失也。惡者粗逆、惡旋十四、所謂毛病最爲害者也。凡毛重首、次頸、次尾、

次背、次腹。善旋首壽星、齒長德力優。頸帶纓俊逸。腹靠槽充肥。背乘鐙安重、近尾賺花矯強。皆健行馴善。

惡旋各所病傷人害物。首口銜禍聽哭、背騰蛇、腹喪門、慘激於前。背駝屍、尾喪門拖喪挾屍狼厲於後、最傷害、不可負載。口滴淚、頸鎖喉、背穿鬃盛淚帶劍、尾豹尾亦傷害不自保。

善多惡少者猶可、惡多善少者次之、皆惡者勿用。或按勒制之亦能去惡爲善也。